

34

ЮВИЋ



ЗА КОРЕНИТЕ РЕФОРМЕ НАШЕГА ПРАВОСУЋА

(Посебни отисак из „Правосуђа“ бр. 1 за 1937г.)

БЕОГРАД 1937.

ШТАМПАРИЈА СВЕТЛОСТ Кр. Наталије 88.

СТОЈАН ЈОВАНОВИЋ

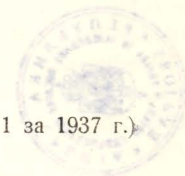
Уведено у нови инвентар бр. 1613

1 јануара 1942 год.

Београд.

ЗА КОРЕНИТЕ РЕФОРМЕ НАШЕГА ПРАВОСУЂА

(Посебни отисак из „Правосуђа“ бр. 1 за 1937 г.)



БЕОГРАД 1937.

ШТАМПАРИЈА СВЕТЛОСТ Кр. Наталије 88.



Liv. 6,
37258

ЗА КОРЕНИТЕ РЕФОРМЕ НАШЕГА ПРАВОСУЂА*

Justitia fundamentum regnorum

Данашњица је, може се слободно рећи, време превирања и знатних реформи у државном и друштвеном животу у целом цивилизованом свету, па и у нашој Држави. Свугде се јасно осећа, да старе државне и друштвене установе, мање или више, не одговарају савременим државним и друштвеним потребама, и покушава, негде са више другде са мање успеха, да се те установе замене новим или бар преуреде тако, да могу што боље делати на остварењу циља, ради кога су устројене. Анкета, која је у „Правди“ отворена чланком професора Г. Др. Драгољуба Аранђеловића, једнога од наших највиђенијих правника са врло широким хоризонтом, о судским пресудама које народ не разуме¹⁾, ставља пред јавност и питање, на које Г. Др. Аранђеловић можда у први мах није ни мислио. Како Г. Др. Аранђеловић, тако и Г. Г. Драгослав Бабић, Др. Душан Пеић, Раденко Лазовић, Душан Јовичић, Др. Радоје Вукчевић, Др. Видан О. Благојевић и други, у својим чланцима изнели су лепих мисли и опсервација како о нашим судовима и судијама, тако и о приликама које владају у нашем Правосуђу и око њега. Читајући њихове чланке, верујем, да су више њих поставили себи питање: Како стоји са нашим Правосуђем у опште? Да ли и ту треба извршити какве реформе и ако треба, у коме правцу и у којој мери би се оне имале извршити? Они који су о томе дуже размишљали, мислим, да ће одговорити, да су **реформе у нашем Правосуђу неопходне.**

Пре свега, наше **опште прилике** и време у коме живимо неминовно захтевају корените реформе нашега Правосуђа. Кадгод се хоће са успехом да изведу какве знатније реформе у државном и друштвеном животу, увек се мора поћи од оних најбитнијих установа, без којих се не може ни за-

*) Један мали део овог чланка објављен је у београд. листу „Време“.

¹⁾ О овоме питању рекао сам своје мишљење поводом једног чланка г. Др. Аранђеловића у „Правди“ још 1933 г. у чланку „Одмеравање казне“. (Видети „Правосуђе“, св. за јули 1933, стр. 548 ff.) Противно моме гледишту изјаснио се још онда професор Г. Др. Аранђеловић у чланку „Одмеравање казне“. (Види „Правосуђе“, св. за август 1933, ст. 636 ff.) Поводом ових чланака изашао је у „Архиву за правне и друштвене науке“, св. за јануар 1935. стр. 1 ff. чланак познатог професора Г. Др. Михаила П. Чубинског, у коме он многоме даје за право потписатом.

мислити цивилизовано друштво и држава. А Правосуђе је несумњиво једна од најбитнијих установа људскога друштва. Исто онако као што се не може ни замислити одорана државне територије с поља без добро организоване и спремне војске, исто тако се не може замислити ни одбрана народне безбедности, државног јавног поретка и друштвеног морала без добро организованог и спремног судства. И због тога реформе нашега државног и друштвеног уређења, на којима се данас ради, условљавају несумњиво и реформу нашега Правосуђа. Најбоље законодавство, најумнији потези оних, који желе да изведу реформе, остаће мртво слово на хартији, ако Правосуђе не функционише правилно. Многе и многе државне и друштвене акције, које на први поглед изгледа да немају везе са судом и Правосуђем, дају лепе резултате највећим делом благодарећи доброј организацији Правосуђа, као што има доста примера у свету и о обратним појавама, наиме, да и поред најбоље воље и најсмисленијег рада оних, које желе да изведу реформе, исте не успевају, поред осталих и са тога разлога, што Правосуђе не функционише онако, како би требало. Правилно функционисање Правосуђа један је од битних услова за нормално државно и друштвено развиће.

Реформа Правосуђа намеће се и са других разлога, који су у вези са овим. Познато је, да се данас скоро цео свет налази у јеку **радикалне еволуције права**. Римско право, солидан правни систем, који је са малим изузетцима био основа целокупног права скоро свију цивилизованих држава, још одмах по свошетку Великог рата показало се недовољним или неподесним. Јављају се нови правни проблеми и нови правни случајеви, на које Римско право не може да да одговор и решење. Самим тим положај судије постаје све деликатнији. Док се правна наука труди, да расветли сложене правне проблеме, који се јављају након Рата, да да начелне одговоре за расправљање нових правних случајева данашњице, понекад са успехом, понекад безуспешно, судија је по сили закона обавезан, да расправи сваки правни случај, који му се додели на решавање, без обзира на то, дали је правна наука пречистила и дала одговор на питања, која се у даном случају јављају, или не. Да би могао изрећи правилну одлуку по тим, врло често тако сложеним правним случајевима, какви се у предратној судској пракси уопште нису појављивали, судија неминовно мора бити у знатно другојачијем положају, но што је данас. У каквом? Покушаћу да мало касније у овом напису кажем неколико главнијих мисли о томе.

С друге стране, жив и сложен правни живот Модернога доба изазвао је изобиље новог законодавства, такође сложенога и изукрштанога, као и изобилну правну књижев-

ност, како ону која се бави теоретским разматрањем нових правних проблема, тако и ону, која или подвргава стручној оцени ново законодавство, или га стручно тумачи. Услед тога судија је принуђен, да скоро из дана у дан прати и проучава и изобилно ново законодавство и још изобилнију нову правну књижевност. Сваки објективни познавалац предратног Правосуђа мора признати, да је предратни судија у овом погледу био у много повољнијим приликама и да је положај судије пре рата био лакши.

Реформу нашега Правосуђа захтева и наш Устав. Наше позитивно законодавство у многome је у директној опречности са уставним одредбама о судској власти. Познато је, да је Закон о судијама редовних судова, који је Чиновничким и другим законима сав изрешетан скоро у најважнијим одредбама, такав, да заиста преставља сушту противност и данашњим позитивним уставним прописима и духу данашњице у опште. О овome сам још 1933 г. јавно, на скупштини Удружења судија, у времену када о овим питањима код нас није било пријатно говорити, рекао: „Закон о чиновницима и други законски прописи укинули су из та два основна судска закона (мислим на Закон о судијама и Закон о уређењу редовних судова) и оно мало одредаба, које су регулисавале права судија тако, да ти Закони сада имају изглед костура“.¹⁾ Томе се не треба много чудити. И Закон о судијама и Чиновнички закон и остали законски прописи, којим су мењани или укидани поједини прописи Закона о судијама, доношени су у времену када је укидана судиска сталност и некретност, када се мало водиле рачуна о томе, да су **судије органи власти са правом заповедања**, а не чисто технички или који други органи власти. Била је тенденција, да се судије потпуно изједначе са осталим чиновницима и у томе се успело, на штету Правосуђа и Државе. Од једног високог положаја судије, који је импоновао и народу и интелигенцији, створен је незавидан положај судије, који се ничим није разликовао од положаја осталих чиновника. Ово је несумњиво у противности и са духом данашњег Устава и са тенденцијама садашњице. — Када је о овome реч, да наведем и то, да после 3 септембра пр. г. примена Закона о судијама задаје доста тешкоћа, баш због тога, што тај Закон није у духу Устава. Поменућу само један конкретан случај. Пре извесног времена Министарство правде упутило је распис надлежним органима, у коме је изражено мишљење, да је за одлуку о томе, да ли судија може бити тужен за свој судски рад, надлежан Министар правде. Скоро истовремено један од наших касационих судова разматрао је то питање поводом неких кон-

¹⁾ Видети „Правосуђе“ за 1933 стр. 466).

кретних случајева, и у општој седници донео одлуку, да је за одобрење да судија може бити тужен надлежан местно надлежни апелациони, односно касациони суд, ако се тиче судија виших судова. Тешко је бранити ма које од ових мишљења. Мишљењу Министарства правде противи се чл. 101 ал. 1 Устава, који гласи: „... Судија не може бити тужен за свој судски рад без одобрења **надлежног суда**“. Истина ово би се мишљење могло донекле бранити чл. 118 Устава по коме сви закони, које је садањи Устав затекао у важности, остају на снази док се редовним законодавним путем не измене. Међутим, овако тумачење било би у противности са духом Устава. Устав од 3 септембра 1931 год. несумњиво хоће, да судија после 3 септембра 1936 год. буде **судија**, да што мање зависи од управне власти. Устав жели, да судија од тога момента не може бити не премештен ни отпуштен, сем изузетних случајева предвиђених изрично Законом, а тако исто и да не може бити ни тужен за свој судски рад без одобрења надлежног суда. Противно тумачење имало би за последицу, да ни одредбе о сталности и некретности судија нису ступиле на снагу 3 септембра пр. г., јер се и оне налазе у § 101 ал. 1 Устава. Такво пак тумачење не само што би било у директној противности са духом Устава, већ би имало недогледно штетне последице за наше Правосуђе. — Мишљење Касационог суда истина је у духу чл. 101 Устава у основи, али има један крупан недостатак, а тај је, да Касациони суд није овлашћен да установљава надлежност судова, без изричног овлашћења законског. Јер чл. 100 ал. 2 Устава прописује: „Судови и **судске надлежности** могу се установити **само законом**“. Ни Устав ни Закон о судијама не предвиђају који је суд надлежан за давање одобрења. Уставотворац је оставио да то питање реши будући Закон о судијама. Према томе, питање о надлежности за одобрење за тужбу противу судије остало је отворено. За сада, до доношења новог Закона о судијама, не постоји ни установа ни личност, која може дати одобрење да судија може бити тужен. Мислим, да је било и више у духу Устава и боље у интересу Правосуђа, да се Касациони суд огласио ненадлежним за решење овога питања, подвлачећи нарочито том приликом, да **Закон о судијама треба што пре донети**, како би се у будуће отклониле овакве аномалије.

Дух Устава, дух садашњице, развитак правног живота, радикална еволуција правне науке и законодавства захтевају корениту реформу нашег Правосуђа. Покушају да у најкраћим линијама изложим, какве би по, моме мишљењу, реформе требало увести.

Пре свега, није излишно и овом приликом истаћи оно, што су меродавнији много пре мене рекли, а што сам у

више прилика поновио а то је: да **судија није државни чиновник већ орган власти** са правом заповедања, исто онако као што нису државни чиновници министри, сенатори, народни посланици.¹⁾ Битну разлику између појединих државних органа најбоље је уочио и изложио у нашој правној књижевности наш највећи стручњак у области јавног права професор г. **Слободан Јовановић**, бесумње једна од најумнијих личности данашњице. По њему у држави постоје: „(1) Органи који врше државно право заповедања у свој мери у којој оно припада држави... тзв. законодавни органи...“ „(2) Органи којима припада право заповедања, али не у неограниченој мери, него у ограниченој... тзв. управни и судски органи...“ „(3) Органи којима не припада никакво право заповедања, а који имају да сврше за државу један посао, који се може свршити само правним начином. То су органи који закључују приватно правне послове за државу... тзв. агенти за правне послове...“, „(4) Органи који имају да сврше за државу један чисто технички посао, за који се не тражи ни појачана ни обична правна моћ него само стручно знање и вештина. На пример, професори, лекари, инжињери у државној служби... тзв. агенти за техничке послове...“ (Видети **Слободан Јовановић**, Држава, књ. I, Београд 1936 стр. 256—259). Цитирао сам ово с тога, што се то мора имати на уму увек, када се говори о реформи Правосуђа.

Не може се прећи преко чињенице, да је након Ослобођења и Уједињења и код нас рађено на реформи Правосуђа. Доношење и увођење у живот знатног броја важних тзв. судских закона: Кривичног, Кривичног поступка, Меничног, Стечајног, Чековног, Грађанског парничног поступка, Ванпарничног поступка и т. д. несумњиво су важни кораци на путу реформе Правосуђа. Установљење управних судова, реорганизација окружних и увођење среских судова на територији Београдског и Скопљанског апелационог суда и Великог суда у Подгорици, такође су крупне појаве у реформи нашег Правосуђа. Али то што је урађено није довољно. Политичке прилике биле су такве, да су се министри правде мењали врло често. Услед тога није било могуће изградити један детаљнији план о реформи Правосуђа. Та оскудица плана јасно се осећала и имала је до сада знатне лоше последице. — Веома знатан корак у реформи нашег Правосуђа претставља и **враћање сталности и непокретности судијама** на дан 3 септембра.¹⁾ Овим је у-

¹⁾ Овим се не улази у питање, да ли се народни посланици уподобљавају државним службеницима у смислу § 14 тач. 3 Кривичног законика.

²⁾ У јавности, стручним часописима и дневним листовима, покренуто је питање, дали су судије по самом Уставу, аутоматски, како се то обично каже, добили сталност и некретност 3 септембра о. г., или је потребно, да се о томе донесе најпре специјалан закон. Мишљење о овоме изложућу другом приликом.

чињен један од најодлучнијих корака не само у погледу реформе нашега Правосуђа већ и у погледу нормализовања општих прилика у нашој Држави. Тешко је не признати ову чињеницу, или заслугу данашње Краљевске Владе, а нарочито Претседника Г. Др. Милана Стојадиновића, који се и сам лично залагао и изјашњавао у више махова за сталност и непокретност судија, као и за унапређење нашега Правосуђа.²⁾

Реформе, које би требало извести у нашем Правосуђу, имале би да се крећу у главном у четири правца: 1) темељна **ревизија** свега тзв. **судског законодавства**; 2) **реорганизација судова** почев од среских па до Касационог; 3) **растећење чланова судског реда** од послова, које би требало да обављају други органи или власти и 4) **стварање нарочитих могућности за рад чланова судијског реда**, како у погледу службеног рада, тако и у погледу њиховог стручног усавршавања.

Ad 1) Да наше ново тзв. судско законодавство није у већини онакво, какво би с обзиром на данашње прилике требало да буде, познато је не само нашим правницима него и многим лајцима. Има законика који су, у целини узевши, добри, и код којих су потребне само мале измене, на пр. Кривични законик, док на другој страни имамо законика који у целини својој не одговарају духу садашњице. Наше ново судско законодавство у највећем свом делу пати од **ненародног духа**¹⁾, који у њему веје, и од **непотребне компликованости процедуре**. Ревизија судског законодавства имала би за циљ, да из тога законодавства уклони све оно, што не одговара правном схватању нашега народа и потребама садашњице, као и оно што ствара излишну администрацију и одуговлачење судског пословања. У једном чланку немогуће је дати и најсумарнији преглед свега онога, што би се и како у нашем судском законодавству имало преиначити. Реформа судског законодавства, ако се жели извести темељно, захтевала би много времена и много труда наших најбољих правника, теоретичара и практичара. Али, с обзиром на интелектуалну снагу нашега правништва, има много вероватноће, да би та реформа могла бити изведена са знатним успехом. Овде ваља нагласити и то, да треба учинити све, да што пре добијемо савремен Грађански законик, јер је **општа срамота за све правнике**, да ми ни данас немамо јединствен Грађански законик, који је основа без мало целокупног приватног права.

²⁾ Види „Споменицу Конгреса правника“. Београд 1935 стр. 1 и 2 и „Правосуђе“ св. за април 1936 г.

¹⁾ О овоме је до сада најпотпуније писао професор Г. Др. Драг. Јанковић. Видети и његов говор у прошлој буџетској дебати, објављен у „Правосуђу“, св. 3 за 1936. стр. 143 ff.

Ad 2) И правницима, а и лајцима који се за то интересују, не треба, мислим, доказивати, да је **јединствени Касациони суд** за целу Државу насушна потреба данашњице. Не може бити једнаке примене судског законодавства у свима крајевима наше Државе све дотле, докле постоје шест касационих судова. Сви обзири, политички, племенски и други уколико их има, морају отпасти пред чињеницом, да се мора једном створити могућност за једнообразну судску праксу. Од првокласног је значаја и за Правосуђе и за Државу да се има један Касациони суд за целу Државу. Да ли ће пак тај Касациони суд имати седиште у Београду, или Загребу, или Љубљани, или Сарајеву, то је са гледишта правосудних и државних интереса од другостепене важности. — Што се тиче апелационих судова интереси Правосуђа захтевају, по моме мишљењу, да се образују још два до три апелациона суда на пр.: у Осијеку или Броду н/С., Бања Луци и евентуално Нишу. Јер и поред знатно развијеног саобраћаја није погодна данас странкама из Земуна ићи у Апелациони суд у Загребу, или онима из Бихаћа у Апелациони суд у Сарајеву. — Ни окружних судова данас немамо довољно. Не делим мишљење оних који тврде, да, нарочито у Србији, има много окружних судова и да би требало неке од њих укинути. Напротив, теренске и саобраћајне прилике у Србији захтевају не само да остану сви садањи окружни судови, већ да се образују и нови, на пр. у Лозници. У Босни су окружни судови релативно најређи, те би тамо требало образовати најмање три нова окружна суда. — У погледу среских судова моје је мишљење ово. Истина је да мање варошице нису повољна средина за развитак једнога интелектуалца, те би посматрајући ствар са те стране могло бити дискусије о томе, дали треба оставити и даље среске судове у сасвим малим и од већих културних центара удаљеним местима, или би их требало груписати у већим местима. Али с друге стране истина је и то, да су срески судови у извесној мери и расадници културе. Другојачији је живот у малој паланци у којој живе 2—3 судије са истим бројем судских приправника и којим адвокатом, него ли у касабима која нема срески суд. Са тога разлога ваљало би не само задржати све садање среске судове, већ образовати и нове у местима где је најпотребније. Берово и Подујево, да поменем само два места, којима је држим срески суд најпотребнији, већ годинама и с пуним правом кукају за среским судом. — Што се тиче стварне надлежности судова могла би се, поред осталих, извести и ова реформа. Установа судије појединца дала је добре резултате. Судија појединац не само да је смањивао посао судских колегијума, већ је показао, да и сам један судија може изрицати пресуде, које квалитативно



нису ништа горе од колегијалних. Имајући то у виду, мислим, да би се без штете по Правосуђе могла повисити надлежности среских судија и судија појединаца код окружних судова. На пр. у грађанским парницама срески суд би могао судити ствари и до 30.000 динара спорне вредности, а судија појединац код окружног суда и до 100.000 динара. На тај начин судска већа остала би надлежна само за најкрупније правне ствари, чиме би Правосуђе и квалитативно и квантитативно само добило.

Ad 3) Несумњиво је да данашњи судија¹⁾ у кругу своје надлежности обавља многе послове, које по природи своје функције не би требало да обавља. Знатан део тих послова натурали су судији поједини специјални закони, који са Правосуђем немају богзна какве везе, на пр. потврда кандидатских листа, задружни регистри и т. д. Извесне пак послове судија мора сам обављати услед тога, што нема у суду довољно квалификованог нижег особља, које је позвано да обавља те послове. Најзад има таквих послова, који судији одузимају доста времена, а које би чиновници других струка могли са исто толико успеха да обављају. На пр. сваком окружном и већем среском суду требало би доделити на рад по једног искуснијег пореског чиновника, који би вршио наплату таксе по свима предметима који су пред судом. — Отстрањенем из судске надлежности свих оних послова, за које није неопходан рад самога судије, користили би се и Правосуђе и судије.

Ad 4) Сада долазимо на најделикатнију тачку овога проблема. Јер реформа ствари, реформа законодавства, реформа установа никад није онолико тешка, колико је тешка **реформа људи**. Док се један систем, једна институција може изменити тако рећи за ноћ, бар на папиру, о чему имамо безброј примера у светској па и нашој историји, дотле је за реформу човека потребно да протеку деценије, па и столећа, докле се дође до каквих позитивних резултата. Али то не значи, да због тога не треба ни почињати са реформом људи. Човечанство би данас стајало несумњиво много ниже, да није било неколико смелих реформатора људскога духа, који су своју мисију обављали не осврћући се ни мало на то, што плодове своје делатности неће видети за свога живота. — Морам нагласити и то, да ми и данас, и поред свију недаћа, које су последњих година сналазиле наше Правосуђе, ипак имамо у већини добро судство. Само то добро судство не може дати оне резултате, које би с правом могли од њега очекивати и са тога разлога, што наш

¹⁾ Под речима „судије“ и „чланови судског реда“ подразумевају се у овом чланку и чланови државног тужиштва, изузев онде, где се говори о сталности и некретности судија.

судски ред и данас нема довољно погодности за рад. — Погодности које би се морале створити за службени рад чланова судског реда и њихово што јаче интелектуално развиће ишле би у више праваца: а) растеретити чланове судског реда прекомерног рада и дати им више слободног времена за њихово усавршавање; б) створити могућности за лично усавршавање и специјализацију судија, нарочито истражних, и у опште потенцирати њихову вољу за умним радом и в) што боље наградити материјално чланове судског реда.

а) И поред растерећења судије, које би се извело путем указаним у пасусу ad 3) овога чланка, имало би још што шта да се учини у овом погледу. Услед тога, што ми ни данас немамо довољан број чланова судског реда, а то су поштено јавно признали пред Народним претставништвом¹⁾ у прошлој буџетској дебати наши најмеродавнији чиниоци; што судови морају, као што сам напред ad 3) рекао, да обављају и оне послове, који строго узевши не спадају у надлежност судова, и што редовни — прави — судски послови из дана у дан рапидно расту, чланови судског реда претрпани су разноврсним пословима. Врло су чести случајеви, да један судија мора истога дана да учествује у 2—3 колегијална суђења, или да као појединац одржи често 10 до 15 претреса или рочишта. Када се зна, да просечан човек може дневно највише до 4 часа да сачува напрегнуту пажњу, а после тога обично слабе и моћ схватања и моћ расуђивања, онда је лако увидети, да у случајевима, као што су горе поменути, квалитет судских одлука, доста често мора страдати, да би се задовољила потреба квантитета. Због тога је неопходно поред растерећења судова и државних тужилаштава у смислу онога, што је речено ad 3) повећати и број чланова судског реда.¹⁾

б) Много које чега треба учинити, да би се потенцирала воља за што интензивнијим умним радом и личним усавршавањем код чланова судског реда. Пре свега, **морају се учинити сви напори и све жртве, да се судија разувери, да је он остављен самом себи**, да се за све мора сам побринути и свугде сам потрчати, да је глас судије, који се редовно подиже на свима професионалним скуповима и скупштинама, глас вапијућег у пустињи, и да нема изгледа на скору лепшу будућност. Ово је чињеница, која

¹⁾ Видети „Правосуђе“, свеска за март 1936 године страна 129 и свеска са април 1936 године, страна 197.

²⁾ О овоме питању говорио је ведавно у чехословачком Сенату у буџетској дебати њихов Министар правде Г. Др. Дерер. Он је нагласио, да су послови у чехословачким судовима јако увећани, а број судија повећан је само незнатно. Због тога је у њиховом буџету предвиђено 107 судијских места више но што их сада има.

постоји код огромне већине чланова судиског реда, и која и код најотпорнијих знатно слаби вољу за интелектуалним радом и личним усавршавањем. Борба са овим злом биће врло тешка, али, ако се само код меродавних има воље и разумевања, она може релативно доста брзо уродити добрим плодом. Нови Закон о судијама, на коме се већ поодавно ради, и који ће вероватно у току ове сесије бити изнет пред Народно претставништво, могао би у овом погледу прилично учинити. Ево неколико мера, које би требало озакоњити у Закону о судијама,²⁾ а које би, убеђен сам, биле од велике користи за Правосуђе:

1) Сваки дипломирани правник, који жели да се посвети судској струци, морао би служити једну годину код среског и две године код окружног суда (у оба случаја ван седишта апелационог суда). На крају сваке године старешина односно претседник суда били би дужни, под пуном личном одговорношћу за коју би биле прописане нарочите строге казне, да поднесу детаљан извештај Министру правде како о интелектуалним и моралним квалификацијама тако и о вољи за рад и осећању Правде за све дипломиране правнике, који као званичници — дневничари или судиски приправници служе у дотичном суду. После положеног судиског испита дипломирани правници — службеници у суду — имали би да служе као судиски приправници на коме од других правних подручја. На крају те године стажа тадањи њихов старешина имао би такође да поднесе извештај о њима. Тек на тај начин добио би се, уколико је то уопште могуће, објективан суд о способности дипломираних правника за положај судије или члана државног тужиоштва. Јер несумњиво је то, да ни сваки добар правник акамоли сваки правник, не може бити добар судија, као што не може бити ни добар професор универзитета. Такорећи **урођено осећање Правде и самоконтроле** јесу елементи, које добар судија мора имати, и где тога нема, не може бити ни доброг судије. Не може бити добар судија ни онај, који у свом судиском раду може да прави компромисе са својом савешћу. — Што се тиче стажа за судиски испит сматрам да треба истаћи и то, да дипломираним правницима треба у стаж рачунати и време које проведу у суду као званичници или дневничари. Јер сва је прилика, да ће услед оскудице у местима судиских приправника по буџету и великог прилива дипломираних правника, убудуће све већи број дипломираних правника бити постављан за званичнике — дневничаре код судова.

²⁾ У овоме чланку требало би говорити и о односу судије према дневној политици и политичким странкама. Али како је ово питање нарочите природе и особито важно, то ћу о њему рећи своје мишљење другом приликом.

Не би било према томе право, да они који, благодарећи срећи или протекцији, буду постављени одмах за судиске приправнике, стекну право на полагање судиског испита пре од оних, који су заједно са њима или чак и пре ових дипломирали, али су постављени за званичнике — дневничаре а не за судиске приправнике.

2) Улазећи у судску струку, судија мора бити пре свега начисто с тим, да позив судије има много сличности са свештеничким позивом, и да услед тога судија мора бити спреман, да се **одрекне многих уживања**, која су иначе „мирјанима“ дозвољена. Да би се одмах с почетка привикао на то, треба у Закону предвидети, да судија мора на почетку судиске службе служити најмање три године у среском суду и то у местима где је живот најмање угодан. Друге три године морао би провести као судија окружних судова ван седишта апелационих судова, и тек онда би могао рефлектирати на окружни суд у коме је седиште апелационог суда. Али с друге стране, требало би законом створити могућност, да судија сваке године проведе месец дана у седишту апелационог суда, као додељен на рад код тамошњег среског или окружног суда. — **Аутоматско напредовање** чланова судиског реда мора се **најстриктније спроводити**. Не сме се ни у једном случају допустити прескакање, сем у случајевима када Закон о судијама спречава напредовање. Шта више, било би преко потребно, да се изврши **поновно разврставање** свих чланова судиског реда. Јер **прескакања је било толико**, да је, верујем, мало који члан судиског реда данас у том погледу задовољан. Требало би предвидети у Закону, да се све судије разврставају према годинама судиске службе, а као године судиске службе да им се рачуна све време проведено у судској струци од дана положеног судиског испита. Они, који су у напредовању измакли, имали би да причекају за унапређење све дотле, докле их њихови другови стигну. На тај начин дало би се задовољење највећем броју судија.

3) Закон би морао предвидети **строг и стварни изборни систем** претседника и судија окружних и виших судова. На та места треба да долазе само стварно најбоље судије. Закон несме оставити могућност, да и они, који се нису нарочито истакли у судској струци, дођу до високих положаја у суду. „**Није толико штетно, ако један способан судија не оде у виши суд али је страшно штетно ако тамо оде један неспособан судија**“. рекао ми је, с правом пре неки дан један добар правник — виши држ. чиновник. Да би се пак и осталим судијама дало задовољење, требало би у Закону предвидети, да и судија окружног суда може напредовати исто толико, колико може напредовати, ако не касациони, а оно бар апелациони судија. На тај начин постигло би се и

то, да би мањи број судија тежио да буде унапређен за претседника или судију вишег суда. Јер знатан број судија, имајући сређене животне прилике у ком мањем месту, неби желео да мења место. Тиме би се добило и у погледу избора судија за више положаје, јер би судови који врше избор имали мањи број кандидата, па би могли учинити бољи избор.

4) **Специјализација** судије постаје све неопходнија. И данас је већ скоро немогуће једноме судији да у танчине познаје и Грађанско и Кривично право, теориски и практично. Убудуће то ће бити још теже, јер ће се и законодавство и књижевност све више развијати. Нарочито је пак, с обзиром на данашњицу, неопходно, да се створи могућност за **специјализацију истражног судије**. У своје време пледирао сам, а данас још чвршће стојим на томе гледишту, да треба установити истражне судије као специјалну установу.¹⁾ Законом би се имала извршити подела судија на: цивилисте, криминалисте и специјалне истражне судије. Сваком судији, који то жели, требало би омогућити, да бар годину дана проведе на студијама у коме од иностраних правних факултета. Истражне пак судије, обавезно и без изузетка, морале би провести бар по годину дана на студијама у коме криминолошком институту, нашем или иностраном. Ваља нарочиту пажњу обратити и томе, да се законом створи могућност сваком судији, да може сам набавити бар најнужнију књижевност, а надзор о томе ставити у дужност старешини односно претседнику суда. Код сваког окружног суда требало би створити што потпуније **судске библиотеке**. Ради студија треба дати судији што више слободног времена. У том циљу треба Законом омогућити сваком судији **двомесечни годишњи одмор**. Рад у суду о празницима ваља укинути.

в) **Материјално обезбеђење** чланова судиског реда један је од битних услова за правилно развиће и унапређивање нашег Правосуђа. Судија треба темељно да познаје Менично право, теориски и практично, али **се не сме бавити потписивањем и регулисавањем меница**, својих и туђих. Судија не сме бити дужан не само с тога, да не би дошао у положај да му који од адвоката жирира меницу, већ и због тога, што дуг смањује пажњу судије и вољу за рад и усавршавање. Као што је некад створена Официрска задруга, која је са успехом расчистила питање официрских дугова, тако, по истом принципу, требало би створити Судиску задругу. — Принадлежности чланова судиског реда данас нису ни у каквој сразмери ни са функцијом

¹⁾ И Бугарска стоји у том погледу боље од нас, јер има специјалне судије-следоватеље, који имају већи ранг од судија окружних судова.

коју врше, ни са квантитетом послова, које обављају, ни са угледом који треба да имају у грађанству. Почетна плата судије креће се од 1400 до 1600 динара. Може ли судија, ако је ожењен, са тим живети и претстављати високог државног функционера? Не може. Мора се задуживати, а тиме је његов углед већ пољуљан.

Овим мерама учинило би се много на подизању и унапређењу нашег Правосуђа. Верујем, да ће многи читајући овај чланак рећи: „Лако је говорити али тешко привести у дело. Стање државних прихода не дозвољава никакве ванредне издатке“. Свестан сам тешкоћа са којима би се морало борити, ако би се ове идеје хтеле спровести. Али мислим, да су данас сви свесни и **тешкоћа са којима се наше Правосуђе бори**. Пустити да ствари иду, како иду, данас је штетно, а сутра може бити и опасно. Добро Правосуђе један је од основа за стабилност Државе и нормализовање друштвених прилика. Због тога свака материјална жртва која се учини у циљу унапређења Правосуђа, неће бити превелика.

У тесној вези са проблемом реформе нашег Правосуђа је и проблем **реформе наше правосудне управе**. Али о томе проблему данас не могу говорити.

Овај чланак је дужи но што сам предвиђао, те молим читаоце за опроштај. Бићу врло задовољан, ако овај чланак изазове дискусију о овом важном проблему. Други, вероватно, другојачије мисле, па ће знати боље и више да кажу од мене. А то ће бити од несумњиве **користи за наше Правосуђе**, чему је **једино** и овај чланак посвећен.



Јов. Ђ.
37758